

Серафима Школьнік,
викладач-методист,

Тетяна Бешапошникова,
викладач-методист, Харківська гуманітарно-педагогічна академія

КАЗКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В МУЗИЧНОМУ НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття обґрунтовує доцільність застосування музичних казок-інсценівок як художньо-естетичного засобу в навчально-виховній роботі в початковій школі на прикладі літературних творів В. О. Сухомлинського, музично інтерпретованих авторами відповідно до особливостей сприймання і виконання молодшими школярами.

Ключові слова: музична казка-інсценівка, казки Сухомлинського, уроки музики, молодші школярі.

Ім'я В. О. Сухомлинського відоме в Україні і світі як ім'я педагога, який стояв біля витоків руху вчителів-новаторів, зробив значний внесок у розвиток вітчизняної та світової педагогіки. Його творчі пошуки були засновані на любові, повазі, незалежності особистості, уваги до дитини, її індивідуальних особливостей та внутрішнього світу. Питання виховання загальнолюдських цінностей є пріоритетними в працях В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості», які актуальні дотепер, розкривають важливі педагогічні істини педагогам сучасності.

Головними серед педагогічних проблем В. Сухомлинський вважав виховання духовної особистості з розвиненими морально-естетичними цінностями та пошук засобів такого виховання і навчання, які враховують індивідуальні й вікові особливості дитини на різних етапах її розвитку. Саме до таких засобів належать літературні казки, які так люблять і діти, і дорослі.

Багато видатних письменників, філософів, педагогів-новаторів минулого, серед них – Г. Сковорода, К. Ушинський, Л. Толстой, С. Русова, Олена Пчілка, Леся Українка, А. Макаренко, зверталися до жанру казки, прагнучи прищепити дітям з її допомогою морально-естетичні принципи, розуміння таких категорій, як Краса, Люддяність, Гармонія.

Л. Толстой стверджував, що від народження до п'ятирічного віку дитина бере з навколишнього світу для свого розуму, почуттів, волі, характеру більше, ніж від п'ятирічного віку до кінця свого життя, а тому дуже від-

повідально ставився до написання творів для дітей. Його казочки «Батько і сини», «Три ведмеді», «Пилипок», «Іжак і заєць», «Перепілка та її діти», «Кісточка» несли стільки добра та позитиву, що виховували краще, ніж усілякі повчальні бесіди та покарання.

У своїх творах – байках, притчах, віршах – Г. Сковорода навчає особистість самовдосконалюватися. Донести свої виховні ідеї він «доручає» тваринам (пригадаймо байки «Орел і Черепаха», «Мурашка і Свиня», «Оленяця і Кабан»), тож ситуації легко сприймаються учнями і спонукають їх до аналізу.

Як і видатні попередники, основним методом виховання В. Сухомлинський вважав слово, але не те, яке тисне, пригнічує, ображає, надокучає, є надто повчальним, а доброзичливе, яке зацікавлює і приваблює. В. Сухомлинський розробив цілу теорію слова, досліджуючи його вплив на свідомість і поведінку дитини. Слово має бути змістовним (мати глибокий смисл), емоційно наповненим, звернутим до конкретного учня і правдивим. Саме з цією метою вчений створив 1500 казок, віршів, багато оповідань та легенд, написав майже 500 статей.

Великий італійський казкар і фантазер Джанні Родарі твердив: якщо хочеш навчити думати, то перш за все навчи придумувати. Василь Сухомлинський також захоплював своїх учнів до творчості, кожний з них створив по 20–30 казок.

Український педагог науково обґрунтував визначну роль казки для дітей. Його художні твори для молодших школярів спонукають до аналізу вчинків літературних ге-

роїв, до певних висновків, викликають бажання наслідувати позитивним героям, відстоювати справедливість.

Ці маленькі оповідки дають велику допомогу вчителю під час проведення уроків музики та виховних заходів, формуючи поняття «добро» і «зло» та інші важливі моральні категорії. У них ідеться про співчуття («У кого радість, а в кого й горе»), хоробрість («Як Миколка став хоробрим», «Не боюся ні блискавки, ні грому»), любов до матері («Гавеня і соловей»), доброту («Чому голуби до Олега прилетіли»), вдячність («Навіщо кажуть «дякую»»), працелюбність («Він став трудівником»), увічливість («До діда Федора по лопату»), любов до Батьківщини («Журавель і Папуга»), висміюються лінощі («Лисичук-першокласник», «Мурашка-Мандрівниця»), брутальність та неповага до старших («Хлопці розважаються») тощо. Ці казки спрямовані на формування правильного життєрозуміння, тут протиставлені різні риси характеру людини, що приводять до певних життєвих обставин, впливають на її долю в цілому.

Водночас важливим засобом виховання людини В. Сухомлинський вважав і музичне мистецтво. Він писав, що музика є найчудодійнішим, тонким засобом залучення до добра, краси й людяності, вона відкриває дітям очі на красу природи, моральних відносин. Завдяки музиці в людини пробуджується увага про піднесене, величне, прекрасне.

Тому, на наш погляд, найбільший вплив на дитячий розум і почуття матимуть казки музично-інтерпретовані, а особливо ті, які зможуть виконувати самі учні, – мова йде про музичні інсценівки творів, які увійшли в методичний посібник «Уроки Сухомлинського. Музичні інсценівки за мотивами казок» авторів С. Школьнік і Н. Келіної [Харків : Вид-во «Ранок», 2009. – 62 с.]. У своєму відгуку на нього дочка педагога Ольга Сухомлинська висловила переконання, що з виданням книги С. Школьнік і Н. Келіної світ казок Василя Олександровича отримує друге життя – життя в музиці, пісні, танці. Її зміст урізноманітнює, збагачує, естетизує впливи на дітей, сприяє розвитку їхньої індивідуальності та творчості.

Створюючи музичні інсценівки, автори керувалися принципом збереження ідеї казки та основного тексту в прозі, який подано в дещо скороченому вигляді; також не змінювалася кількість дійових осіб, їхні характеристики та дії. Автори додали у казки інсценізацію з власними віршами та музикою, міні-сюжет, діалоги, пісні, більшість з яких можна трактувати як пісню-танець. Зроблено спробу використати віршовані тексти пісень та куплетів дійових осіб, не відходячи від основного авторського задуму.

Новий підхід до використання у початково-виховній роботі казок В. Сухомлинського полягає передусім у введенні до педагогічного арсеналу додаткових потужних художньо-естетичних засобів впливу, а саме: поетичної мови та широкого спектру засобів музичної виразності в поєднанні з безпосередньою участю самих дітей у дії. Музика в інсценівках – не просто супровід до текстів, це важливий елемент створення художнього образу, це музична характеристика героїв.

Матеріал казок Сухомлинського, поданий в художньо-творчому переосмисленні, значною мірою відрізняється від оригіналу, але автори інтерпретації подбали про збереження основної виховної та образної ідеї, яка не проголошується як настанова, а впливає як висновок із створеної ситуації, який кожний учень має зробити самотужки. Відомо, що використання текстової, а ще краще – віршованої основи творів у вигляді гри, є запорукою активного сприймання та міцного запам'ятовування дітьми. Тому діти, якщо й не ідеально виконують роль у казці-інсценівці з погляду театралізації, то вже напевно знатимуть зміст казки і мимоволі підпадуть під її благодійний виховний вплив.

Як же використовувати музичні інсценівки? Оригінальний навчальний матеріал за творами В. Сухомлинського в роботі учителя музики можна впроваджувати і на уроках музики, і в позакласній та гуртковій роботі. Кожна казка-інсценівка, керована ведучим, має декілька музичних номерів, вплетених у дію, пісні та музику для руху або танець, музичну характеристику певного явища природи, настрою. Ведучому надана роль автора-оповідача, який не тільки пояснює присутнім, що відбувається, а й веде дію, викликає учасників та координує весь виступ, створюючи відповідний темпоритм як у справжній міні-виставі. Жанр музичної казки-інсценівки досить лаконічний, займає час «звучання» не більше однієї середньої пісні. Ведучим може бути вчитель або учень старших класів. Оскільки ролей у інсценівці небагато, можна створювати такі собі музичні команди, як у театрі, коли одну й туж музичну виставу грають кілька груп учнів-акторів.

У музичних казках-інсценівках дійові особи співають, танцюють, здійснюють музично-ритмічні рухи, відображаючи зміст твору, а тому інсценізація тісно пов'язана з такими видами музичної діяльності: сприймання музики, спів, рухи під музику. Акторські та організаторські здібності вчителя музичного мистецтва у процесі вивчення твору та під час концерту є запорукою не тільки успішного виступу, а й досягнення багатьох педагогічних та естетико-виховних цілей. Завдяки наданому матеріалу вчитель має змогу творчо підійти до справи й викликати інтерес

дітей до пропонованого жанру. Результатом завершення процесу вивчення твору є його презентація на концерті батькам, вчителям, учням інших класів.

Висновок. Казки для дітей зі спадщини В. Сухомлинського є актуальними і сьогодні. Казка, як вважав педагог, – це крила для злету творчості, це вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мовлення. Без казки, без гри уяви дитина не може жити. Без казки навколишній світ перетворюється для неї у красиву, але намальовану на полотні картину, казка ж примушує цю картину ожити.

Авторський погляд на казки Сухомлинського демонструють автори, складаючи музичні ісценівки за їх мотивами, навчаючи сучасних школярів непроминущим цінностям – Любові, Добру і Красі. Універсальність музичних ісценівок полягає в можливості їх застосування в навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл у межах різних програм викладання мистецтва.

(Див. вкладку «До нотного зошита»).

Стаття надійшла до редакції 22 серпня 2013 року

Школьник С., Бешпапошникова Т.

**Сказки Василия Сухомлинского
в музыкальном образовании
младших школьников**

Статья обосновывает целесообразность использования музыкальных сказок-инсценировок как художественно-эстетического средства в учебно-воспитательной работе в начальной школе на примере литературных произведений В. А. Сухомлинского, музыкально интерпретированных авторами в соответствии с особенностям восприятия и исполнения младшими школьниками.

Ключевые слова: музыкальная сказка-инсценировка, сказки Сухомлинского, уроки музыки, младшие школьники.

**Shkolnik S., Beshpashnikova T.
Vasil Sukhomlinski's fairy tales
in the music education of junior
schoolchildren**

In the article based the feasibility of using for musical tales-staging as artistically and aesthetic resources in teaching and educational work in the elementary school on an example of literary works by V. Sukhomlinski that musically interpreted by the authors in accordance with the peculiarities of perception and performance for junior schoolchildren.

Keywords: musical tale-staging, Sukhomlinski's fairy tales, music lessons, junior schoolchildren.

УДК 372.874

Наталія Сиротич,

викладач кафедри дошкільної освіти, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка

ОБРАЗОТВОРЧИЙ КАЛЕЙДОСКОП

У статті пропонуються завдання, розроблені автором у межах програмового змісту курсу «Образотворче мистецтво». Запропоновані варіанти завдань допоможуть учням опанувати мистецькі поняття й набути практичних навичок, а вчителів урізноманітнити форми практичних завдань для учнів 2-го класу.

Ключові слова: уроки образотворчого мистецтва, 2-й клас, практичні завдання.

Оновлення змісту уроків образотворчого мистецтва відповідно до нових програм та навчально-методичне забезпечення курсу потребують від учителя швидкої орієнтації в матеріалі, уміння цікаво й ґрунтовно подати його учням і при цьому навчити другокласників азам образотворення – практичним прийомам роботи. Учителю, який має певний досвід, може успішно його використовувати, проте йому як творчій особистості завжди притаманне прагнення до новизни, до пошуку найкращих, найвлучніших завдань, які б були ще й надзвичайно цікавими для учнів, залучали їх до обміну думками, давали теми для колективних обговорень і дискусій.

Цікаві розробки завдань і уроків образотворчого мистецтва були представлені на сторінках журналу «Мистецтво та освіта» авторами Ж. Марчук, Н. Горюченко, І. Руденко, Г. Кузьменко, О. Калініченко.

Мета статті: запропонувати учителям-практикам різні варіанти художньо-творчих завдань, розроблених у межах змісту програми «Образотворче мистецтво» для 2-го класу.

Розроблені нами різноманітні варіанти допоможуть досвідченому вчителю й молодому колезі урізноманітнити уроки, створити умови для художньо-творчого самовираження кожного учня.